

СОВЕТ
КУРНАЛИНСКОГО
СЕЛЬСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ
АЛЕКСЕЕВСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АЛЕКСЕЕВСК
МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ
КӨРНӘЛЕ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ
СОВЕТЫ

РЕШЕНИЕ

Коры Корнәле ав.

КАРАР

22.03.2019

№ 106

**Татарстан Республикасы Алексеевск
муниципаль районының Көрнәле
авыл жирлеге муниципаль
берәмлеге территориясен төзекләндерү
кагыйдәләрен раслау турында**

2003 елның 6 октябрдәге «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 131-ФЗ номерлы Федераль законның 45_1 статьясы таләпләренә, Татарстан Республикасы Алексеевск муниципаль районы Көрнәле авыл жирлеге Уставына, гамәлдәге законнарға туры китерү максатында

Көрнәле авыл жирлеге Советы карар чыгарды:

1. Татарстан Республикасы Алексеевск муниципаль районының Көрнәле авыл жирлеге муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен расларга (Кушымта № 1).
2. Үз көчен югалткан дип танырга:

2017 елның 5 июнендә кабул ителгән «Татарстан Республикасы Алексеевск муниципаль районының Көрнәле авыл жирлеге муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау турында» 53 номерлы Алексеевск муниципаль районының Көрнәле авыл жирлеге Советы карары;

Алексеевск муниципаль районы Көрнәле авыл жирлеге Советының 2018 елның 25 апрелдәге 78 номерлы «Көрнәле авыл жирлеге Советының 2017 елның 5 июнендәге 53 номерлы «Татарстан Республикасы Алексеевск муниципаль районы Көрнәле авыл жирлеге муниципаль берәмлеге территориясен

төзеклэндерү кагыйдэләрен раслау турында» карарына үзгәрешләр кертү турында» карары.

3.Әлеге карарны Алексеевск муниципаль районының рәсми порталында, Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталында, Интернет мәгълүмати-телекоммуникация челтәрәндә урнаштырырга.

4.Әлеге карар басылып чыккан көнәннән үз көченә керә.

5.Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тотуны үз өстемә алам.

**Көрнәле авыл жирлеге башлыгы,
Совет Рәисе**

Х.А.Медведев

**Татарстан Республикасы Алексеевск муниципаль районынын
Көрнәле авыл жирлеге муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү
кагыйдәләре**

I. Гомуми нигезләмәләр

1. Татарстан Республикасы Алексеевск муниципаль районынын Көрнәле авылы жирлеген төзекләндерү, анда чисталык һәм тәртип саклау кагыйдәләре (алга таба – Кагыйдәләр) 2003 нче елның 6 нчы октябрдәге «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 131-ФЗ номерлы Федераль законны үтәү йөзеннән, әйләнә-тирә мохитне саклау турында Федераль закон, халыкның санитар-эпидемиологик иминлеген саклау, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы һәм муниципалитетның башка норматив хокукый актлары нигезендә эшләнган.

2. Әлеге кагыйдәләр, оештыру-хокукый формаларына бәйсез рәвештә, барлык физик һәм юридик затлар тарафыннан үтәлергә тиеш.

3. Проектлау һәм территорияләрне төзекләндерү элементларын урнаштыру шәһәр төзелеше һәм жир законнары нигезендә, махсус нормалар һәм кагыйдәләр, дөүләт стандартлары, авыл жирлегенең Генераль планы, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре, билгеләнган тәртип буенча расланган проект документлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

4. Әлеге кагыйдәләр авыл жирлеге территориясендә көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын жыю, чыгару, ташу, утильләштерү һәм эшкәртү буенча мөнәсәбәтләрне җайга салмый.

II. Төп төшенчәләр

1. Әлеге кагыйдәләрне гамәлгә ашыру максатларында түбәндәге төшенчәләр кулланыла:

жирле әһәмияттәге автомобиль юлы – транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнган һәм автомобиль юлына бүлеп бирелган полоса чикләрендәге жир кишәрлекләрен, аларда яки алар астында урнашкан конструктив элементларны (юл полотносы, юл өслеге һәм шуңа охшаш элементлар), технологик өлеше булган юл корылмаларын – саклагыч юл корылмалары, ясалма юл корылмалары, автомобиль юлларын төзекләндерү элементларын – үз эченә алган транспорт инфраструктурасы объекты;

территорияне төзекләндерү – авыл жирлеге территориясенең санитар һәм эстетик торышын тәэмин итүгә һәм яхшыртуга, авыл жирлеге территориясен һәм аның территориясендә урнашкан объектларны, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләрне, жир кишәрлекләрен, биналарны, корылмаларны,

тирә-июньне карап тотуга юнәлтелгән, әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән чаралар комплексын гамәлгә ашыру эшчәнлегенә;

витрина – фасадның бер өлешен биләп, тоташ пыяла белән тышланган уем (тәрәзә, витраж);

газон – парклар өчен фон, ландшафт композициясенә мөстәкыйль элементлар буларак махсус орлыклар чәчеп үстөрелгән яисә табиғый юл белән үскән үлән;

йорт – ишегалды корылмалары булган шәхси торак йорт һәм әлеге йорт урнашкан жир кишәрлегенә;

ишегалды корылмалары – жир кишәрлегендә урнашкан вакытлыча ярдәмче корылмалар (базлар, лапаслар һәм башкалар);

бина – бердәм күләмле төзелеш системасыннан гыйбарәт (төзелешкә бер тапкыр бирелгән рөхсәт нигезендә төзелгән), автоном рәвештә торырга, төзекләндерелергә һәм эксплуатацияләргә мөмкин булган капитал төзелеш объектын;

яшел үсентеләр – табиғый һәм ясалма рәвештә барлыкка килгән агач-куак, үләннәр жыелмасы (шул исәптән парклар, урманнар, аеруча саклаулы табиғат территорияләре, скверлар, бакчалар, газоннар, чәчәк түтәлләре, шулай ук аерым торучы агачлар һәм куаклар);

жир кишәрлегенә – аерым бер әйберләргә карата урынын билгеләргә мөмкинлек бирүче сыйфатлары булган жир өслегенә бер өлешенә;

жир эшләре – авыл жирлегендә грунт катламын бозу яки камилләштерү юлы белән жир катламын алу, грунт жәю яки камилләштерелгән юллар һәм тротуарлар жәю (салу) белән бәйлә эшләре;

инженерлык коммуникацияләре – авыл жирлегенә территориясендә булган яки төзелүче суүткәргеч, канализация, жылылык, торба үткәргечләр, электр тапшыру линияләре, элемент һәм башка инженерлык корылмаларыннан торган тәмин итү чөлтәләре;

жемелдәүекле яктылык - яктылык агымының характеристикасын (төс, ачыклык, чиратлашу һәм башкалар) алмаштыруны күздә тоты торган динамик нәтижә;

тышкы яктырту – тәүлеккә караңгы вакытында урамнарны, мәйданнарны, паркларны, скверларны, ишегалларын һәм авыл жирлегендәгә жәяүлеләр юлын яктырту өчен билгеләнгән элементлар жыелмасы;

рөхсәтсез чүплек – юридик яки физик затлар эшчәнлегенә барышында 50 кв. метрдан артык мәйданда 30 куб. метрдан артык күләмдә барлыкка килгән каты көнкүреш һәм зур габаритлы төзелеш калдыкларын, башка чүп-чарны рөхсәтсез туплау (жыю) урыннары;

стационар булмаган сәүдә объектын – жир кишәрлегенә белән бәйләнмәгән, инженер-техник тәмин итү чөлтәләренә тоташтырулар (технологик тоташтыру) булу яки булмауға карамастан вакытлыча торгызылган корылма яки конструкция рәвешендәгә сәүдә объектын, шул исәптән күчмә корылмалар;

яшелләндерү – үсемлек компонентларын актив кулланып, инженер эшләренә төрле төрләре (вертикаль планлаштыру, агач ябалдашларын кисү һ.б.) белән бәйлә комплекслы процесс, һәм яшелләнделгән территорияләренә

төзеклөндөрү: агачлар, шул исәптән куаклар утырту, үләнле газоннар, чөчөк түтөллөрө, махсулаштырылган бакчалар булдырып жирлек тирәлеген формалаштыруны тәмин итүчө, территорияне төзөклөндөрү һәм ландшафт ясау элементы;

яшеллөндөрөлгән территория – табигый барлыкка килгән үсемлекләр, ясалма төзелгән бакча-парк комплекслары, бульварлар, скверлар, газоннар, чөчөк түтөллөрө булган, торак ижтимагый, эшлекле, коммуналь, житештерү билгеләнөшөндөгө объектлар аз булган, чиклөрөндөгө өслөкнөң 70 проценттан да ким булмаган өлөшө үсемлек белән капланган территория;

жәмөгәт транспортын көтү тукталышы – жәмөгәт транспортына туктау, пассажирларны утырту һәм төшөрү зонасы, шулай ук пассажирларга жәмөгәт транспортын көтү зонасы булган махсус жиһазландырылган мөйданчык;

жәяүлөлөр зонасы – халыкка жәяү йөрү, мэдәни-көнкүрөш максатларда хәрәкәт итү өчөн файдаланыла торган, шулай ук транзит хәрәкәт итү максатларында билгелә бер характеристикаларга ия: зур тизлекле жир өстө һәм жәмөгәт транспорты өчөн тукталышлары булган, хөзмөт күрсөтү объектлары күп булган, тарихи һәм мэдәни һәйкәлләр, рекреацияләр булган, жәяүлөлөр агымының суммар тыгызлыгы югары булган жирлек территориясө участкалары. Жәяүлө зоналар эспланадаларда (ачык урыннарда), жәяүлөлөр урамында, торак пункт мөйданының жәяүлөлөр йөрү өчөн билгеләнгән өлөшлөрөндө формалашырга мөмкин;

йорт яны территориясө – яшеллөндөрү, төзөклөндөрү элементлары булган күп фатирлы йорт һәм әлегө йортка хөзмөт күрсөтү, эксплуатациялөү, төзөклөндөрү өчөн билгеләнгән, билгелә бер жир кишәрлегөндө урнашкан объектлар салынган жир участкагы;

якын-тирә территория – бина, корылма, жир кишәрлегө янындагыгомуми файдалануда булган территория, әгәр мондый жир кишәрлегө булса, аның чиклөрө бинадан, корылмадан ераклык билгелөү юлы белән билгеләнө,әгәр мондый жир кишәрлегө рөхсәт ителгән файдалану төрөнө, функциональ билгеләнөшөнө, мөйданына һәм башка факторларга бәйлө рөвөштө барлыкка килсө, жир кишәрлегө чиклөрөннән чыгып исәпләнө;

күп фатирлы йорт территориясө каршындагы жир кишәрлегөтөп фасад ягынан 5 метр радиуста яисә урамның машиналар йөрө торган өлөшөнө кадәр(объект юл буөнда урнашкан очракта);

шулай ук төп фасад ягынан биналар территориясө каршындагы жир кишәрлегөл0 метр радиуста яисә урамның машиналар йөрө торган өлөшөнө кадәр(объект юл буөнда урнашкан очракта) башка яктардан - 10 м радиуста;

төзелөш мөйданчыкларының якын-тирә территориялөрөгәмөлдөгө төзелөш нормалары һәм кагыйдөлөрө нигезөндө 20 м радиуста һәм аларга керү юлында 20 м радиуста;

йорт каршындагы территория 5 метр ераклыкта яки урамның машиналар йөрө торган өлөшөнө кадәр(объект юл буөнда урнашкан очракта);

стационар булмаган объектларның якын-тирә территориясөурамның тышкы чигөннән 10 м ераклыкта һәм урамның машиналар йөрө торган өлөшөнө кадәр (объект юл буөнда урнашкан очракта);

базарларның, сәүдә һәм жәмәгать туклануы оешмаларының (рестораннар, кафе, кибетләр) якын-тирә территориясе кишәрлек чикләреннән 50 м радиуста һәм урамның машиналар йөри торган өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

автомобиль юлына бүлөп бирелгән полоса чикләрендә урнашкан ягулык салу станцияләренә якын-тирә территориясе чикләреннән 50 м радиуста;

гражданнарның коммерциягә карамаган бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләренә якын-тирә территориясе участка чикләреннән 10 м радиуста һәм урамның машиналар йөри торган өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

махсулаштырылган оешмалар – төзелгән муниципаль контрактлар нигезендә жирлек территориясен төзекләндерү өлкәсендәге эшчәнлекнең махсус төрләрен гәмәлгә ашыручы, төрле оештыру-хокукий формадагы юридик затлар;

территорияләргә карап тоту – жир кишәрлегендә урнашкан биналарның фасадларын, корылмаларны, кече архитектура формаларын, рәшәткәләргә, төзелеш майданчыкларын, яшел үсентеләргә, жир астындагы инженер коммуникацияләргә һәм аларның конструктив элементларын, транспорт инфраструктурасы объектларын үз вакытында ремонтлау һәм карап тоту белән бәйлә чаралар комплексы;

жирле әһәмияттәге юлларны карап тоту – юлның, юл корылмаларының, юлларны комплекслы төзекләндерү элементларының транспорт-эксплуатация торышын тәэмин итүгә эшләр комплексы;

тышкы мәгълүматны урнаштыру чарасы – оешмалар урнашкан урыннарда һәм (яки) турыдан-туры товар сату, хезмәт күрсәтү урыннарындагы биналарда, йортларда, шул исәптән капитал булмаганнарында, мәгълүмати бизәлеш булдыру максатында, кулланучыларга мәгълүмат житкерү өчен «Кулланучылар хокукын яклау турында» Федераль закон нигезендә мәжбүри булган оешманың фирма исеме (атамасы), аның урнашкан урыны (адресы) һәм аның эш вакытлары турында мәгълүмат, шулай ук закон нигезендә яки эшлекле әйләнеш гадәтеннән чыгып урнаштыруга тиешле һәм реклама белән бәйлә максатларны күздә тотмаган мәгълүматлар тупланган конструкция рәвешендәге территорияне төзекләндерү элементы. «Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары» һәм «Тышкы мәгълүмат чарасы» төшенчәләргә бердәй;

территорияләргә жыештыру – житештерү һәм куллану калдыкларын жыю, махсус билгеләнгән урыннарда чыгару, башка төрле чүп-чар, кар чыгару, шулай ук халыкның экологик һәм санитар-эпидемиологик иминлеген тәэмин итүгә, әйләнә-тирә мохитны саклауга юнәлтелгән башка чаралар белән бәйлә эшчәнлек төре;

күрсәтүгә билгеләр:

- биналарның фасадларында урнаштырылган урам исемнәре, йорт номерлары, подъезд һәм фатир номерлары, янгын гидранты урнашкан урыннарны, грунтның геодезик билгеләргә, инвалидлар өчен объектның уңайлы үтү юлларын күрсәтүгә билгеләр;

- аерым стелла рәвешендә торучы жирлек, анда туризм өлкәсендәге

объектларның, мәгариф объектларының, дәүләт һәм муниципаль учреждениеләрнен урнашкан урыннары турында гомумиләштерелгән мәгълүматны үз эченә алган күрсәтүче билгеләр;

- вәкаләтле органнар – үз компетенциясе чикләрендә авыл жирлеге территориясен төзекләндерүне оештыру, координацияләү һәм контрольдә тотуны гамәлгә ашыручы жирлек (район) башкарма комитеты органнары;

- фасад – бинаның тышкы ягы (алгы ягы, яны, ишегалды ягы);

- фронтон – бинаның соңгы кат тәрәзәләрендәге иң югары ноктадан яки чыгып торган жиреннән фасадның югары билгесенә кадәр үлчәнелүче бина фасадының түбәгә кадәргә төгәлләүче өлеше (кыегы);

- төзекләндерү элементлары – территорияне төзекләндерүнең состав өлешләре буларак кулланыла торган декоратив, техник, планлаштыручы һәм конструктив жайланмалар, яшелләндерү элементлары, жиһазларның һәм бизәү эшләренен, шул исәптән биналарның, корылмаларның төрле төрләре, кече архитектура формалары, стационар булмаган төзелеш объектлары, корылмалар мәгълүмат щитлары һәм территорияне төзекләндерүнең состав өлеше буларак кулланыла торган күрсәтүче билгеләр.

III. Территорияләрне төзекләндерүгә, карап тотуга һәм жыештыруга гомуми таләпләр

1. Жирлекнең бөтен территориясе, анда урнашкан барлык биналар (шул исәптән торак йортлар) һәм корылмалар (алга таба - биналар, корылмалар) төзекләндерелгә, карап торылырга һәм жыештырылырга тиеш.

2. Гомуми файдаланудагы территорияләрне, шул исәптән жирле әһемияттәге майданчыклар, урамнар, автомобиль юллары, парклар, пляжлар, башка объектлар урнашкан жир кишәрлекләрен, карап тоту һәм жыештыру эшләрен вәкаләтле органнар үз вәкаләтләре чикләрендә гамәлгә ашыра.

Оештыру-хокукый формасы нинди булуга карамастан, физик һәм юридик затлар(алга таба - жир кишәрлекләре хокукына ия булучылар), милек хокукында һәм башка төрле әйбер яисә мәжбүри хокукта үз карамагында булган жир кишәрлеге территориясен, шулай ук гамәлдәге законнарда һәм әлеге Кагыйдәләрдә каралган күләмдә, мөстәкыйль рәвештә яки махсус оешмаларны үз акчалары хисабына жәлеп итү юлы белән биналарны, корылмаларны карап тотуны һәм жыюны гамәлгә ашыралар.

Шәхси торак йортларның территорияләрен карап тоту һәм жыештыру мондый йортларның милекчеләре (яллап торучылары) тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Әгәр бина, корылма милек яки башка әйбер хокукында,мәжбүри хокукта берничә затныкыбулса, фасадны карап тору милек хокукындагы өлешкә яки күчемсез милек объектына булган башка хокукка пропорциональ рәвештә билгеләнә.

Жир кишәрлеге территориясендә төрле затларыкы булган берничә бина, корылмалар урнашкан очракта,территорияне карап тоту һәм жыештыру чикләре биналарның, корылмаларның барлык милекчеләре яки башка хужалары

(кулланучылар) арасында тигез өлешләрдә яисә якларның килешүе нигезендә билгеләнә ала.

Физик яки юридик зат карамагында булган жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, территория аның карамагында булган жир кишәрлегенә фактик чиге буенча жыештырылырга тиеш

Күпфатирлы йортларның йорт яны территорияләрен карап тоту һәм жыештыру күпфатирлы йортлар белән идарә итүнең бер ысулы нигезендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы йорт белән турыдан-туры әлеге йорттагы биналарның милекчеләре (алга таба-идарәче оешмалар) идарә иткәндә торак милекчеләре ширкәте яки торак кооперативы яки башка махсус специальләшкән кулланучылар кооперативы, идарәче оешма, күпфатирлы йортта гомуми милекне карап тоту һәм ремонтлау эшләрен башкаручы затлар тарафыннан.

3. Муниципаль милектә булган якин-тирә территорияне карап тоту һәм жыештыру махсус оешмаларны жәлеп итү юлы белән жирле бюджет чаралары хисабына башкарыла.

Жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын карап тоту һәм жыештыру муниципаль сатып алу нәтижәләре буенча әлеге эш төрләрен үткәргүгә конкурста жингән махсуслаштырылган оешмалар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

4. Урамнардагы, юллардагы, юл буйларындагы грунт һәм өслек сулары агу жайланмаларын, корылмаларны карап тору һәм жыештыру аларны эксплуатацияләүче оешмалар тарафыннан башкарыла.

5. Вәкаләтле органнар авыл жирлеге территориясен, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләрен, билгеләнгән вәкаләтләре чигендә, карап тоту һәм жыештыру эшләрен башкаруны тикшереп торалар.

IV. Биналарны, корылмаларны карап тоту буенча гомуми таләпләр.

1. Биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан жир кишәрлекләрен карап тору шул биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан жир кишәрлекләрен төзекләндерүне үз эченә ала.

2. Бина, корылмаларның фасадларының тышкы кыяфәтен ясаганда төп шарт булып архитектура-сәнгать образының, материалларның һәм төсләренң стиль бердәмлеге тора.

Фасадның арым участкалары, детальләр, элементлар һәм өстәмә жиһазлар комплекслы карар нигезендә урнаштырылырга тиеш. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары, учреждение такталары, эш вакытын күрсәткән табличкаларыннан тыш, паспорт нигезендә урнаштырылырга һәм кулланылырга тиеш.

3. Төсләр куллану фасадның характеристикаларына һәм стилиенә туры килергә, объектның функциональ билгеләнешенә, әйләнә-тирә мохиткә туры килергә тиеш, шулай ук бина фасадларының төсләре паспорт нигезендә билгеләнә. Бинаны, корылманы эксплуатацияләгәндә яки ремонтлаганда төс тонын үзгәртү рөхсәт ителми.

4. Биналарның, корылмаларның фасадларында төзелешкә, декоратив

бизэклэу һәм инженерлык элементларына кагылышлы зыян булмаска һәм алар тиешле эстетик хәлдә сакланырга тиеш. Бина фасадының буявына килгән зыян фасад мәйданының 1% нан артмаска тиеш.

5. Мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында урнашкан биналарның фасадларын бизәү мәдәни мирас объектларын саклау, файдалану, популярлаштыру һәм дөүлэт тарафыннан саклау өлкәсендә закон һәм мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проекты нигезендә вәкаләтле органнар белән килештереп, биналарның архитектурасы стилиндә, шул исәптән урамнардагы төзелешләрнең гомуми стилилендә башкарыла.

6. Ремонттан соң фасадларны кабул итү, яңадан жиһазландыру һәм буяу кабул итү комиссиясе тарафыннан башкарыла.

7. Биналарның, корылмаларның фасадларын карап тотуга түбәндәгеләр керә:

- үз вакытында үткәрелүче ремонт (3 елга бер тапкырдан да ким түгел), агымдагы ремонт (фасадның фактик торышын исәпкә алып, 5-6 елга 1 тапкыр), конструктив элементларны торгызу һәм фасадларны, шул исәптән керү ишекләрен һәм ишек башларын, балкон коймаларын, кәрнизләрне, баскыч алларын һәм аерым бусагаларны, төшү юлларының киртәләрен, витриналарны, цокольле тәрәзәләрне һәм подвалга керү юлларын, декоратив детальләрне һәм башка конструктив элементларны торгызу һәм аларны буяу, бизәү;

- су үткәргеч жайланмаларның, торбаларның үз урынында һәм төзек хәлдә булуын тәмин итү;

- ялгаулы урыннарының, ярык һәм тишелгән урыннарның герметик һәм төзәтелгән булуын тәмин итү;

- фасад өслекләрен, шул исәптән фасад элементларын, аларның торышы һәм эксплуатацияләү шартларыннан чгып, вакытында чистарту һәм юдыру;

- язулардан, белдерүләрдән һәм башка мәгълүмати-басма продукциядән, шулай ук төшерелгән граффитидан чистарту;

- элмә такталарны эксплуатацияләnmү (арендатор китү сәбәпле) яки бинаның фасады үзгәртелү сәбәпле урыннарыннан алу.

8. Фасадларны эксплуатацияләгәндә түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

- диварларның өслекләренә, фасадларның чыгып торган жирләренә, эргәләргә зыян китерү (пычрату): су аккан эзләр булу, буяу кубу, ярыклар булу, штукатурка яки тышлык кубу, салынган кирпичкә зыян килү, тимер-бетон конструкцияләрнең саклау катламы кубу һәм башкалар;

- биналарның һәм корылмаларның архетиктур, сәнгати-скульптура детальләренә: колонналар, барельефлар, балчыктан ясалган бизәкләр, орнаментлар, мозаика, сәнгати буяуга зыян китерү (проект документлары белән каралган очракларда булмаса);

- панельләр кушылган урыннарда герметизация бозылу;

- фасадны һәм аның элементларын бу бина яки корылма өчен проект паспортында билгеләнмәгән төсләр һәм материаллар белән бизәү һәм буяу;

- вәкаләтле орган белән килешенмичә, проспект, урам, тыкрык, майдан исемнәре, бина, корылма яки корпус номеры күрсәтелгән күрсәткеч билгеләр урнаштыру һәм эксплуатацияләү;

- архитектур детальләрдә, аларның өслегенә зыян китерерлек, урам антенналары һәм кондиционерлар урнаштыру.

9. Тышкы күзәтү видеокамералары элмә такталар, ишек яки тәрәзә башларында, балкон аслрында, фасадның архитектура детальләре, декор һәм кыйммәтле элементлары булмаган өлешләрендә урнаштырыла.

Колонналарда, фронтоннарда, тәрәзә йөзлекләрендә, пилястраларда, порталларда, козырекларда, балкон асларында тышкы күзәтү видеокамераларын урнаштыру рөхсәт ителми.

10. Подъездларга кергән урыннарда мәгълүмати стендлар урнаштыру рөхсәт ителә.

11. Биналарның, корылмаларның фасадлары күрсәтүче билгеләр белән жиһазландырылырга тиеш.

12. Урам исемнәре һәм йорт номерлары язылган күрсәтүче билгеләр, әлеге Кагыйдәләр нигезендә билгеләнгән урыннарда, Татарстан Республикасының 2 дәүләт телендә урнаштырыла:

- жир өслегеннән 2,5 метрдан да ким булмаган һәм 5,0 метрдан да артык булмаган биеклектә;

- фасадның тышкы почмагынан 1,0 метрдан да артык түгел;

- фасадның архитектур үзенчәлекләрен исәпкә алып;

- фасадның төп һәм ян ягында – фасадның уң ягында;

- бердәм горизонталь һәм вертикаль күчәрне исәпкә алып.

13. Аерым торучы күрсәтүче билгеләр (стеллалар) урнаштыру рөхсәт ителми:

- Нейтраль булмаган төсләрдә (соры, кара, көрән яки башка караңгы төсләрдә) һәм (яки) табигый булмаган (табигый материалларга охшатып ясалган) материалларда ясау;

- биекlege 6,0 метрдан артык түгел;

- фундаментны бозмыйча;

- аларны урнаштыру тротуарның норматив киңлеген тарайтса (0,75 м дан ким), шулай ук автомобильләр узып йөри торган урыннарда, парковкалар һәм машиналар туктап тора торган урыннарда;

- тирән фундамент булган урыннарда, жир кишәрлеге чикләрендә объект проектында каралган яшел үсентеләр (агачлар, куаклар) урынына утыртылган, агач кәүәсәләреннән 5,0 м.,

14. Янғын гидрантлары, полигонометрик билгеләр, геодезик билгеләр урнашкан урыннарны күрсәтүче билгеләр биналарның, суүткәргеч һәм канализация челтәрләре коеларының цокольләрендә урнаштырыла. Янғын гидрантларын, полигонометрик билгеләр урнашкан урыннарны күрсәтүче һәм геодезик билгеләрне урам исемнәре, йорт номерлары, шулай ук архитектура детальләре, декоратив-сәнгать бизәлеше, пыяла белән тышланган урыннар, капкалар, ишекләр белән янәшә урнаштыру рөхсәт ителми.

15. Күрсәтүче билгеләрне чиста һәм төзек хәлдә тотарга кирәк.

16. Бина, корылмаларның керү юлларын ишек башлары (козыреклар), инвалидлар һәм хәрәкәте чикле булган кешеләр өчен уңайлылык тудыручы

жайланмалар (пандуслар, таяну жайланмалары һ.б.), чүп савытлары белән жиһазландырырга кирәк.

Жәяүлеләр йөри торган төп урыннарда, сәламәтлек саклау учреждениеләре һәм башка гомуми кулланылышта булган объектлар урнашкан урыннарда, инвалидлар һәм картлар йортларында баскычларның авышлыгы 50 промиллдән артык булмаса һәм алар пандуслар белән жиһазландырылырга тиеш.

Пандус тайдырмый торган материалдан эшләнгән, кытыршы өслекле, горизонталь уемнарсыз, булырга тиеш. Пандуслар янында койма рәвешендәге киртәләр булмаган очракта биекlege 75 миллиметрдан ким булмаган бортиклар һәм тотыну жайланмалары кую күздә тотыла. Бордю́р пандусының авышлыгы 1:12 булганда кабул ителә. Төшү һәм менү юлларындагы беренче баскыч кырыйларын ачык контраст төстәге буяуларга буярга кирәк.

Пандусларның башында һәм ахырында булган горизонталь участокларны якындагы өслекләрдән текстурасы һәм төсе белән аерылып торырлык итеп ясарга кирәк.

Баскычларның һәм пандусларның ике ягында да 800-920 мм биеклектәге, стенадан 40 мм ераклыкта урнашкан түгәрәк яки турыпочмаклы тотынгыч жайланмалар кую карала. Баскычлар 2,5 метрдан кичрәк булган очракта уртада аеруп торучы тотынгыч жайланмалар кую күздә тотыла. Тотынгыч жайланмаларның озынлыгы, ике яктан да, 0,3 метрга озынрак итеп урнаштырыла. Тотынгыч жайланмаларның конструкциясе кул белән тимергә тотынмаслык итеп эшләнелергә тиеш.

Киртә булып торырлык пандус конструкцияләр булмаган очракта, биекlege 75 мм ким булмаган, бортиклар ясау күздә тотыла.

17. Керү юлларын, бина, корылмаларның фасадларын яңарту яки үзгәтеп ясау эшләрен проектлаганда һәм эксплуатацияләгәндә тротуарлар һәм норматив киңlege минималь булган тротуарлы урам юллары челтәрләре зоналарында якын-тирә территориягә караган тротуарларда жиңел конструкцияле керү юллары элементларын (баскычлар, пандуслар, ишек төпләре, яшелләндерү) ясау тыела.

18. Кыш айларында биналарның хужалары һәм башка хокукый затлар, шулай ук күпфатирлы йортлар каршында оештырылган идарәче оешмалар тарафыннан түбәләрне кардан, бозланулардан, боз сөңгеләреннән вакытында чистарту эшләре оештырыла. Кар катламы 30 см, ә температура 0 яки аннан да югарырак булганда 10 см калын булмаса тиеш.

Түбәләрне кардан чистарту эше жәяүлеләр йөри торган якта башкарылса, махсус киртәләр куеп, барлык саклану чараларын күреп, көннең якты вакытында гына алып барылырга тиеш. Түбәдән жәяүлеләр һәм машиналар йөри торган юлларга төшерелгән кар һәм бозлар тиз арада чистартып алынырга тиеш.

19. Түбәләрдән кар һәм боз төшерелгәндә, боз сөңгеләреннән чистарту эшләре вакытында агач һәм куакларны, электр чыбыкларын, яктылык һәм телефон чыбыкларын, юл билгеләрен, юл буендагы светофорларны, киртәләрне, юл күрсәтүче жайланмаларны, декоратив бизәкләү һәм инженер элементларын саклау өчен барлык шартлар да тудырылырга тиеш. Алда күрсәтелгән элементларга зыян китерелгән очракта, алар түбәләрне чистартучылар һәм зыян салучы затлар тарафыннан үз акчаларына, яңадан торгызыла.

20. Бина һәм корылмаларның түбәләре, жәяүлеләр һәм жәяүлеләр йөри торган юлларга түбәдән су акмаслык итеп, су агу юллары белән тәэмин ителгән булырга тиеш. Улаклар, воронкалар һәм су агу торбалары үзара тыгыз тоташтырылган һәм жыелган су агымын үткәрелерлек булырга тиеш. Жәяүлеләр йөри торган юллар ягына чыгучы су агу торбалары жәяүлеләр йөри торган юлның кырыена кадәр чыгарылырга тиеш.

21. Шәхси торак йортларның милек хужалары (яки) яллап торучылар (алга таба – торак йорт хужалары), закон буенча яки килешенү буенча башкалар булмаган очракта:

- өйнең фасадын, рәшәткәләрен (коймаларын), шулай ук йорт чикләрендә урнашкан башка корылмаларның тиешле хәлдә булуын тәэмин итәләр, үз вакытында ремонт һәм буяу эшләрен башкаралар;

- Татарстан Республикасының телләр турындагы законы нигезендә торак йорт диварында урам атамасы, йорт номеры ике дәүләт телендә күрсәтлгән табличкалар булдыруны һәм аларның төзек хәлдә булуын тәэмин итәләр;

- үз хужалыгы рәшәткәләренең биеклеген, тышкы кыяфәтен һәм төсен вәкаләтле органнар белән килешенеп ясыялар.

V. Жир кишәрлекләрен, юлларны карап торуга гомуми таләпләр.

1. Жир кишәрлекләрен, юлларны карап торуга түбәндәгеләр керә:
  - жир кишәрлеген чүптән, яфраклардан, кар һәм боздан (бозланудан) арындыру һәм санитар-гигиеник чистарту;
  - гражданнар, оешмалар, шәхси эшмәкәрләр эшчәнлеге нәтижәсендә барлыкка килгән каты көнкүреш калдыкларын, зур габоритлы һәм башка житештерү, куллану калдыкларын жыю һәм түгү;
  - утыртылган яшел үсентеләрне саклау һәм аларны карап тору;
  - машиналар йөри торган юлларны, күперләрен, урамнарны, тротуарларны, тыкрыкларны, жәяүлеләр йөри торган урыннарның өслекләрен бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртү;
  - карны, бозны (бозлы кар катламнарын) жыештыру, себерү һәм түгү;
  - контейнер өчен мәйданчыкларны, чүп савытларын, эскәмияләрен, кече архитектура формаларын һәм башкаларны кую, чиста һәм техник яктан төзек хәлдә тоту;
  - яңгыр һәм эрегән кар суларын агызуны жайлау;
  - һаваны тузаннан арындыру һәм дымландыру өчен территориядә су сиптерү;
  - коммуналь хезмәт күрсәтүче, инженер коммуникацияләрен (корылмаларны), юллар, күперләр, жәяүлеләр өчен юл аша чыгу урыннарын төзегәннән, реконструкцияләгәннән, төзекләндергәннән һәм башка төрле казу эшләре алып барганнан соң бозылган төзекләндерү элементларын торгызу;
  - жир кишәрлеге чикләрендә урнаштырылган коймаларны карап тору, шул исәптән ишелгән (сүтелгән, сүтеләчәк) биналар, корылмалар янында коймалар кую һәм аларны карап тору, территориягә чит кешеләргә керү, рөхсәтсез көнкүреш

калдыктарын жыю урыннары ясау мөмкинлеген булдырмау, шулай ук вакытында пычрактан, кардан һәм информация-басма продукциядән чистартып тору

- чүп үләннәре, шул исәптән Сосновский борщевигын юк итәргә;

2. Юлларны карап тору эше муниципаль сату нәтижәләре буенча, әлеге эшләргә башкаруга карата үткәрелгән бәйгедә жиңгән оешма тарафыннан башкарыла.

3. Юлларны карап торуга түбәндәгеләр керә:

- Юлларны, тротуарларны, ясалма юл корылмаларын, кварталлар арасындагы юлларны төзекләндерү;

- тротуарларны (жәяүлеләр йори торган юлчыктарны) һәм машиналар йери торган юлларны, ясалма юл корылмаларын пычрак, чүп, кар һәм боздан (бозлыктардан) арындыру;

- юл өслекләренә су сибү һәм аларны юу.

- газоннарны һәм яшел үсентеләргә карап тору;

- урамдагы утларның, тоташтыру челтәре баганаларын төзәтү;

- күзәтү һәм яңгыр сулары агып китә торган коеларны ясау, төзекләндерү

һәм чистартып тору;

- коймаларны, рәшәткәләргә, турникетларны, кече архитектура формаларын кую, төзекләндерү һәм ел саен буяу.

Хосусый торак йорт милекчеләре (яки) яллаучылар (алга таба - торак йортлар хужалары), әгәр законда яки килешүдә башка затлар каралмаган булса:

- йорт яны территориясеннән чистартылган карны транспорт йөрешен тәэмин итәрлек, юл хәрәкәтендә катнашучыларга күзәтүне сакланырлык, машиналар йөрү өлеше тараймаслык итеп, инженерлык коммуникацияләренә һәм корылмаларына, жәяүлеләргә үтеп керү мөмкинлеген калдырып һәм яшел үсентеләргә сакланышы тәэмин итеп жыялар;

- бирелгән жир кишәрлегенә чикләрендә үзәкләштерелгән канализация булмаса, санитар нормалар нигезендә үз канализацияләрен, чүпбазын, бәдрәф урнаштыралар, аларны даими рәвештә чистарталар һәм дезинфекциялиләр;

- йорт янында үскән үләннәргә чаптыралар;

- билгеләнгән тәртип нигезендә каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыктарны вакытында жыюны һәм чыгаруны тәэмин итәләр.

5. Шәхси торак төзелеш территориясендә рөхсәт ителми:

- йорт биләмәләрендә һәм алар янәшәсендәге территорияләрдә яфрактарны, теләсә нинди калдыктарны һәм чүп-чарны яндыру;

- күмер, тара, утын, зур габаритлы калдыктарны, төзелеш материалларын, житештерелгән продукцияне, шул исәптән авыл хужалыгына караган (печән, салам, тирес), чималны, жиһазларны йорт биләмәсе территориясеннән читтә урнаштыру;

- йорт биләмәләреннән читтә транспорт чараларын юу;

- әлеге территориянең машиналар йери торган өлешләрендә махсус транспорт һәм жыештыручы техниканың үтеп йөрүен кыенлаштыра торган киртәләр урнаштыру;

- йорт биләмәләреннән читтә сүтелгән (төзек булмаган) транспорт чараларын саклау;

- йөк транспортын һәм тагылмаларны, шулай ук башка махсус техниканы (тракторлар, үзйөрешле машиналар) милекче ихатасыннан яки транспорт чараларын урнаштыру өчен махсус билгеләнгән оешма предприятиеләрнен территориясеннән читтә булган урыннарда калдыру;

- якин-тирә территорияне теләсә нинди калдыклар белән чүпләү.

6. Физик һәм юридик затларга, оештыру-хокукий формалары нинди булуга карамастан, юл хәрәкәтендә катнашучыларга күзәтүне кыенлаштырып, транспорт йөртү өчен киртә тудырып, юл йөрү өлешен таратып, юл хәрәкәте иминлегенә куркыныч тудырып, юлланың машиналар йөрү өлешенә кар көртләре өю, чүп-чар һәм көнкүреш калдыкларын чыгару тыела .

VI. Техник элемент чараларын, тышкы яктырту объектларын, кече архитектура формаларын, милли объектларны карап торуга гомуми таләпләр

1. Биналарны инженер-техник яктан тәмин итүгә каралган элемент чөлтәрләре, телевидение, радио, Интернет һәм башка шуңа охшаш чөлтәрләреннән чыбыкларын жир асты (траншея, каналлар, тоннельләр) буйлап кертү.

2. Биналарга тышкы коммуникацияләренә башка юллар (һава буйлап, жир өстеннән) кертү, жир астыннан кертү мөмкинлегә булмаганда, эксплуатацияләүче оешмалар тарафыннан тиешле техник шартлар тудырылганда гына рөхсәт ителә.

3. Милек хужалары техник элемент чараларын (чыбыкларны, чыбыкларны беркетү жайланмаларын, бүлеп таратучы һәм муфтасы тартмаларны һәм башкаларны), шулай ук шулар ярдәмендә тоташтырылучы техник чараларның тиешле халәттә булуын (өзелүләр һәм /яки саклаучы тышлыгы булмавын, буявы кубуын булдырмау, күгәрәкле һәм /яки механик бозыклар булмавын, чыбыкларның салынып төшмәве һәм /яки аларның яктылык һәм ут баганаларына) чорналмаган булуын) карап торалар.

4. Урамнар, юллар, мәйданнар, жәяүлеләр йөри торган тротуарлар, торақ кварталлар, йортлар, предприятие, учреждение, оешма территорияләре тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылырга тиеш.

Урамнарда, юлларда, мәйданнарда, микрорайон территорияләрендә, торақ йорт подъездлары янында ут, кич белән (эңгер-меңгер вакытында) табигый яктылык дәрәжәсе 20 лк булганда, кабызыла, ә сүндерү – иртәгә вакытларда, яктылык 10лк дан югарырак булганда, башкарыла.

5. Гамәлдән чыккан, составында терекөмеш булган лампалар махсус шул максат өчен билгеләнгән бүлмәләрдә сакланырга һәм аларны утильләштерүче предприятиеләргә озатылырга тиеш. Алда күрсәтелгән лампаларны чүпләкләргә яки чүп эшкәртүче заводларга озатылырга тиеш түгел.

6. Тышкы яктырту жайланмаларының тимер баганалары, кронштейннары һәм башка элементлары чиста халәттә тотылырга, кәкрәйгән булмаса, күгәрәксез булырга һәм милек хужалары тарафыннан (хужалар, кулланучылар) кирәк булган саен, ләкин өч елга бер тапкырдан да кимрәк булмыйча, буялырга, карап торылырга тиеш.

7. Урамдагы, йортлар янындагы яктырту жайланмаларын карап тору,

ремонтлау һәм бердәм тышкы яктырту системасына тоташтыру эшләрән, муниципаль сатып алу нәтижәләрен урнаштырган, әлеге эшләрне эшләргә рөхсәт алу максатыннан үткәрелгән, бәйгедә жингән вәкаләтле орган яки специальләшкән оешма тарафыннан алып барыла.

Торак йортларның тапшыру бүлгечләренә тоташтырган йорт яны утларын карап тоту һәм ремонтлау идарәче оешмалар тарафыннан башкарыла.

Тышкы яктырту жайланмалары эшендә барлыкка килгән, электр үткәргечләре өзөлү яки терәк баганаларга зыян китерү белән бәйле бозылулар, билгеле булгач ук, кичекмәстән төзәтелергә тиеш.

8. Электр чыбыкларын, кабельләренә рөхсәтсез, үз белдеген белән, тышкы яктылык челтәрләренә һәм жайланмаларына тоташтыру рөхсәт ителми.

9. Тышкы яктырту объектлары яки тышкы яктырту чаралары белән жиһазландырылган объектларның милекчеләре (хужалары), шулай ук тышкы яктырту объектларына (чараларына) хезмәт итүче оешмалар:

- урамнарны, юлларны тиешенчә яктыртуны, баганаларның һәм яктырткычларның, яктырту жайланмаларының сыйфатын күзәтеп торалар, бозылган яки зыян күргән очракта вакытында ремонт ясыйлар;
- яктыртуны, шул исәптән билгеләнгән тәртип нигезендә, архитектур яктырту утларын кабызуны һәм сүндерүне тәмин итеп торалар;
- тышкы яктырту утларын кую, карап тоту, урнаштыру һәм эксплуатацияләү, шулай ук рәсмиләштерү кагыйдәләрен үтилә;
- тышкы яктырту фонарьларын үз вакытында алмаштыралар.

Аерым яктырткычларның, яктылык чыганакларының, төзексез булуы билгеле булгач яки төзексезлек турында хәбәр алынганнан соң, торгызу срогы 10 тәүлектән артмаска тиеш.

10. Кече архитектура формаларына декоратив-сәнгать бизәлеше элементлары (скульптуралар, аерым торучы инсталляцияләр), аерым торучы күрсәтүче билгеләр (стеллалар), мобиль һәм вертикаль яшелләндерү өчен кирәкле жайланмалар, су жайланмалары, муниципаль жиһазлар, жирлек территориясендәге коммуналь-көнкүреш һәм техник жиһазлар керә.

11. Кече архитектура формаларын карап тору участкаларының хужалары тарафыннан, гомуми файдалануда булган территориядә урнашкан жир кишәрлекләре чикләрендә - вәкаләтле орган тарафыннан муниципаль сатып алу нәтижәләре буенча әлеге эш төрләрен уздыруга конкурс откан оешма белән килешү нигезендә тәмин ителә.

12. Кече архитектура формалары хужалары:

- кече архитектура формаларының чиста һәм төзек хәлдә булуын карап торалар;
- язгы чорда аларны иске буяулардан, күгәрәкләрдән арындыралар, юдырталар, яңартып буйыйлар, шулай ук ватылган элементларын яңаларга алмаштыралар;
- кышкы чорда кече архитектура формаларын, шулай ук алар янына килү юлларын кардан, боздан һәм бозлавыклардан чистарталар;
- шома өслекле киртә куеп комлыклар урнаштыралар һәм андагы комны елга бер тапкырдан да сирәк булмыйча алмаштыралар;

- хужалык майданчыкларында һәм ял майданчыкларында урнаштырылган балалар һәм спорт жиһазларының конструктив элементлары ныклыгын, ышанычлылыгын һәм куркынычсызлык таләпләренә туры килүен күзәтеп торалар.

13. Рәхсәт ителми:

- кече архитектура формаларын төп билгеләнеше буенча кулланмау (балалар өчен ясалган уен майданчыкларында өлкәннәргә ял итү, спорт майданчыкларында керләр киптерү һәм башкалар.);

- теләсә ниндә мөһлүмати-басма продукцияне кече архитектура формаларына элү һәм ябыштыру;

- кече архитектура формаларын һәм аларның конструктив элементларын вату яки аларга зыян китерү.

14. Стационар булмаган объектларны урнаштыру муниципаль хокукта билгеләнгән тәртипләр буенча, мондый объектларны урнаштыру схемасы нигезендә гамәлгә ашырыла.

Жир участогын арендау килешүе срогы чыкканнан соң, стационар булмаган объект арендатор тарафыннан сүтеп алына, ә жир участогы бушатыла һәм беренчел халәткә китерелә.

- үз эшчәнлеген гамәлгә ашыру барышында якын-тирә территориядәге яшел үсентеләрнең, газоннарның, бордюр ташларының, кече архитектура формаларының (алар булганда) сакланышын бозмаска

15. Ваклап сату чөлтәре объектынның тышкы габаритлар буенча максималь майданы - 60 кв. м. булырга тиеш.

16. Стационар булмаган объектларның хужалары булган юридик һәм физик затлар:

- аларны төзәтү һәм буяу эшләрен башкалар. Ремонт, проект документациясе белән билгеләнгән карарның сакланышын, гомуми тышкы торыш һәм төсләренә куллануны, исәпкә алып башкарылырга тиеш;

- якын-тирә территориядә үскән яшел үсентеләрнең, газоннарның, бордюр ташларының, кече архитектура формаларының (алар булганда) сакланышын күзәтеп торалар, билгеләнгән территорияне әлегә Кагыйдәләр белән билгеләнгән таләпләр нигезендә карап торалар;

- стационар булмаган объектлар янында чүп савытлары урнаштыралар, чүп савытларын көн дәвамында кирәк булган саен, эмма бер тапкырдан да ким булмыйча, чистарталар, елга бер тапкырдан да ким булмыйча аларны буйыйлар;

17. Рәхсәт ителми:

- стационар булмаган объектлар янына янкормалар, козырькалар, япма корылмалар һәм башка проект буенча каралмаган корылмалар төзү;

- стационар булмаган объектлар янында һәм аларның түбәләрендә тартмалар, товарлар, детальләр, башка төрле көнкүреш һәм житештерү характерындагы предметларны жыю, шулай ук стационар булмаган объектларны склад максатында файдалану;

- стационар булмаган объектлар арасында янгынга каршы булдырылган ачыклыктарны жиһазлар, калдыктар белән каплау;

- стационар булмаган объектларны газоннарда, майданчыкларда (балалар

өчен, ял итү, спорт белән шөгылләнү, транспорт стоянкаларында), су үткәрү һәм канализация челтәрләренә сак зоналарында, торбаүткәргечләр, торак бина тәрәзәләренә, сәүдә предприятиеләренә витриналарына кадәр - 20 метрдан ким булмыйча, агач кәүсәсенә кадәр 3 метрдан ким булмыйча урнаштыру.

VII. Төзелеш эшләре барган урыннарда гомуми таләпләр.

1. Төзелеш мәйданчыкларын карап тоту, ремонт, төзелеш һәм башка төрле эшләр тәмамланганнан соң төзекләндерү төзүче жылкәсенә төшә.

Төзелеш бетмәгән, төзелеш эшләре алып барылмый торган төзелеш объектлары төзелеш челтәрләре белән ябылган булырга тиеш.

2. Төзелеш, ремонт һәм башка шундый төр эшләр башланыр алдыннан һәм эшләр башкарылган чорда түбәндәгеләрне эшләргә кирәк:

- хокук актлары таләпләренә туры китереп, төзелеш мәйданчыгы территориясенә бөтен периметры буенча типлаштырылган коймалар урнаштырырга;

- төзелеш мәйданчыгы коймасының гомуми тотрыклылыгын, эксплуатацион куркынычсызлыгын тәмин итәргә;

- төзелеш мәйданчыгын коймаларның техник торышын күзәтеп торырга, пычрактан, кардан, боздан һәм чит язудан үз вакытында чистартып торырга;

- төзелеш мәйданчыгы территориясенә кергән урында, гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә җавап бирә торган, төзелеш объектынның мәгълүмат щитын урнаштырырга һәм аны тиешле хәлдә тотарга;

- җәяүлеләр өчен вакытлыча тротуарлар урнаштыруны тәмин итәргә;

- төзелеш мәйданы периметры буенча тышкы яктыртуны тәмин итәргә;

- төзелеш мәйданчыгыннан каты көнкүреш, зур габаритлы һәм төзелеш калдыкларын, билгеләнгән тәртиптә, чыгаруны оештыруны тәмин итәргә; төзелеш чүп-чарының, төзелеш материалларының якын-тирә территориягә элгүен булдырмау;

- эшләр башкарылган вакытта, гамәлдәге җир асты инженер коммуникацияләрен, тышкы яктырту челтәрләрен, яшел үсентеләрне һәм кече архитектура формаларын саклауны тәмин итәргә;

- эшләр тәмамланганнан соң, эш барышында жимерелгән һәм зыян салынган юл катламнарын, яшел үсентеләрне, газоннарын, тротуарларны, сөзәк урыннарын, кече архитектура формаларын яңадан торгызырга.

3. Төзелеш материаллары, җиһазлары, автотранспорт һәм күчмә механизмнар, ярдәмче биналар, эшчеләрнең һәм хезмәткәрләрнең вакытлыча урнашу өчен көнкүреш вагоннары, төзелеш калдыкларының транспорт партияләрен вакытлыча саклау һәм җыю өчен билгеләнгән урыннар, төзелеш оешмасы проекты нигезендә, төзелеш мәйданнары циклендә урнаштырыла.

VIII. Авыл җирлегә территориясен бәйрәмчә (вакыйгаларга карата) бизәүгә гомуми таләпләр

1. Авыл жирлеге территориясен бэйрәмчә (вакыйгаларга карата) бизәү дәүләти һәм жирле бэйрәмнәр вакытында, истәлекле, мәдәни, спорт чаралары белән бэйле башка тантаналы чаралар үткәрү көннәре (алга таба - бэйрәм көннәре һәм чаралар үткәрү көннәре) вакытында башкарыла.

Чарага бэйле рәвештә бэйрәмчә (вакыйгаларга карата) бизәлеш афишалар, паннолар урнаштыру, декоратив элементлар һәм композицияләр куюны, шулай ук бэйрәмчә (вакыйгаларга карата) яктырткычлар (яктылык гирляндалары һәм элементлары, сеткалар, күләмле яктылык композицияләре, яктылык проекцияләре һәм башкалар) куюны үз эченә ала. Бэйрәмчә (вакыйгаларга карата) бизәлеше конструкцияләре аерым торучы һәм (яки) бинаның фасадындагы конструкцияләр рәвешендә урнаштырылырга мөмкин.

Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары предприятие һәм оешма житәкчеләре белән берлектә бэйрәмгә карата предприятие, оешмаларның витриналарын, аларның фасадларын бизәү урыннарын һәм күләмнәрен билгелиләр.

Торак пунктларның бэйрәм һәм тематик бизәлешен монтажлау һәм демонтажлау күләмнәре һәм сроклары муниципаль хокукий актлар белән раслана.

Мәдәни мирас объектларында, шулай ук аларның территорияләрендә һәм мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында бэйрәмчә һәм тематик бизәлешләренә монтажлау, үз компетенциясе кысаларында һәм гамәлдәге законнар нигезендә, мәдәни мирас объектларын саклау буенча Татарстан Республикасы Комитеты белән килештерелгә тиеш.

Бэйрәмчә (вакыйгаларга карата) бизәлеш элементларын ясаганда һәм урнаштырганда юл хәрәкәтен җайга салучы техник чараларыны урыныннан алырга, зыян салырга һәм аларны күз күременә комачауларлак итеп куярга ярамый.

Бэйрәмчә (вакыйгаларга карата) бизәү элементларын кую, кулланылыш вакытында әйләнә-тирәдәгеләр өчен куркынычсызлык таләпләренә жавап бирерлек булуын тәмин итәләр.

2 Объектларның бэйрәм һәм тематик бизәлеше бэйрәм көненә кадәр 5 көн кала, ә Яңа елга – 20 нче декабрьгә кадәр билгеләнә.

3. Россия Федерациясенең Дәүләт флагын, Татарстан Республикасы флагын, Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре флагларын бэйрәмчә бизәлештә һәм башка чараларда куллану «Россия Федерациясе Дәүләт флагы турында» 2000 нче елның 25 нче декабрәндәге 1-ФЗ номерлы Федераль конституциячел Законда, «Татарстан Республикасының дәүләт символлары турында» 1999 нчы елның 14 нчы июлендәге 2284 нче номерлы Татарстан Республикасы Законы, Муниципаль хокукий актлар белән каралган тәртиптә гамәлгә ашырыла.

4. 22 нче июндә үткәрелә торган Хәтер һәм кайгы көнендә Россия Федерациясе Президентының, 1996 нчы елның 8 нче июнендәге 857 нче номер белән кабул ителгән, «Хәтер һәм кайгы көне турында» Указы нигезендә, Россия Федерациясе дәүләт флаглары төшерелә.

5. Массакүләм чаралар алдан расланган программалар нигезендә, расланган вакытта һәм билгеләнгән урыннарда гына үткәрелә. Мондый чаралар үткәргәндә аларны оештыручылар чаралар үткәрү урынын һәм барлыкка килгән зыянны, бозылуларны төзекләндерүне тәмин итәләр.

IX. Жирлек территориясен жыештыру һәм карап тотуга гомуми таләпләр

1. Авыл жирлеге территориясен жыештыру һәм карап тоту түбәндәгечә башкарыла:

1) жәйге чорда - 15 апрельдән 14 октябрьгә кадәр;

2) кышкы чорда-15 октябрьдән 14 апрельгә кадәр.

Әлеге срокларга, һава шартларына бәйле рәвештә, жирлек башкарма комитеты тарафыннан төзәтмәләр кертеләргә мөмкин.

Жирлек территориясен карап тоту һәм жыештыру махсус оешмаларны жәлеп итү юлы белән жирле бюджет акчалары хисабына башкарыла.

2. Авыл жирлеге территориясен чистарту жирлек территориясен карап тоту, жыештыру буенча системалы эшләр башкару юлы белән, шулай ук жирлек Башкарма комитетының хокукый актлары нигезендә каралган массакуләм чаралар (өмәләр) үткәрү юлы белән башкарыла.

3. Жәйге чорда авыл жирлеге территориясен жыештыру (коры һава шартларында су сибү), урам-юл челтәре объектларының һәм ясалма өслекле башка территорияләренә тузан һәм пычракларын юу, барлык территориядән чүп-чар жыю, гомуми файдалануда булган территорияләрдә үләнне даими рәвештә чабу (үлән биекlege 15 см дан артык булса), ел саен, 1 июньгә кадәр, кече архитектура формаларын, бакча һәм урам жиһазларын, чүп савытларын, спорт һәм балалар майданчыкларын, коймаларны, бордюрларны буяу, яфраклар коелган чорыда, тәүлегенә бер тапкыр, яфракларны жыю һәм чыгару аша башкарыла.

Жыелган һәм себереп алынган чүп-чар, чабылган үлән, ботақлар билгеләнгән таләпләргә туры китереп чыгарылырга тиеш.

Ағачлардан яфраклар коелу чорында жыелган яфракларны, жылы яратучы үсемлекләргә жылыту очрақларынан тыш, ағач һәм куақлар астына жыю тыела.

4. Гомуми кулланыштагы территорияне жыештыру кышкы чорда үз эченә юл катламнарын һәм тротуарларны кардан, боз катламнарын һәм чүп - чардан чистартуны; жәяүлеләр йөри торган урыннарда ком сибүне, юл өсләрен бозлавыкка каршы материал белән эшкәртүне, язгы чорда карны йомшартып эрегән кар суларын агызу эшләрен оештыруны ала.

Жирлек территориясендә башкарыла торган чистарту эшләренә технологиясе һәм режимнары, һава шартларына бәйсез рәвештә, транспорт чаралары һәм жәяүлеләренә тоткарлыксыз хәрәкәтенә комачаулык итәргә тиеш тугел.

Автомобильләр йөри торган юллардан һәм аның янәшәсендәге тротуарлардан чистартылган кар киң урамнарда һәм майданнарда аерым полосага, юл аслары булган очракта юл асларына, калган урамнарда юл кырыйларына (юл йөрү өлешенә киңлегенә карап, урамның бер яки ике ягына да) жыела һәм көртләргә салына. Кар көргәненә киңlege 2 метрдан артмаска тиеш;

Жәяүлеләр йөри торган юллардан чистартып алынган чиста, йомшак карны, ишегалларынан жыела торган карны да кертәп, яшел үсентеләренә сакланышы һәм эрегән кар сулары агып китешен тәмин итү шарты белән, яшелләндерелгән территорияләрдә жыярга рөхсәт ителә.

Тротуарларда, жәмәгать транспортын көтө торган тукталышларда, ишегалларында һәм башка жәяүлеләр йөри торган урыннарда һәм яшел үсентеләр утыртылгын территорияләрдә бозлавыкка каршы реагент сыйфатында техник тоз һәм сыек хлорлы кальций кулланьрга рөхсәт ителми, шулай ук билгеләнгән тәртиптә килешенмәгән урыннарга кар чыгарьрга һәм скларга рөхсәт ителми;

5. Жирлек территориясендә түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

- урамнарны, мәйданнарны, яшел үсентеләр булган участкаларны, газоннарны, пляжларны һәм гомуми файдалануда булган башка территорияләрне чүпләргә;

- грунт, чүп-чарны, коела торган төзелеш материалларын, жиңел тартмаларны, киселгән агачларны, брезент яки юлларны пычратуга юл куймаслык итеп башка материал белән капламыйча бер урыннан икенче урынга күчерү, шулай ук юлга, тротуарлага, юл кырыйларына яки юл янындагы газон полосасына түгелү мөмкинлеген булдырмаучы чаралар күрмичә төзелеш катнашмаларын һәм эретмәләрне (шул исәптән цемент-ком эремәсен, известь, бетон катнашмаларын) транспортларга;

- жирләү урыннарыннан читтә булган гомуми файдалану территорияләрендә мемориаль кабер ташлары урнаштыру;

- шул максатлар өчен каралмаган урыннарда транспорт чараларын юу, чистарту, һәм аларга техник хезмәт күрсәтү;

- биналарны һәм корылмаларны, һәйкәлләрне, мемориаль такталарны, агачларны, куакларны, кече архитектура формаларын һәм башка төзекләндерү элементларын жиңерергә, аларга зыян китерергә, шулай ук аларны үз белдеген белән үзгәртеп ясау, үзгәртеп кору һәм башка урынга күчерү;

- мәгълүмати-басма продукцияне, жәмәгать транспортын көтү тукталышларында, йорт диварларында, баганаларда, рәшәткәләрдә (койма) һәм башка бу максатлар өчен каралмаган объектларда, язу, ясау, ябыштыру һәм элү;

- жирлек территориясендә, шул исәптән урман жирләре, су фонды жирләре, авыл хужалыгы өчен билгеләнгән жирләр территориясендә, шул максатлар өчен махсу билгеләнгән урыннардан башка, көнкүреш, төзелеш чүп-чарын, житештерү калдыкларын, тартмаларны, агач калдыкларын, яфраклар, кар, сыек көнкүреш калдыкларын ташлау рөхсәт ителми;

- йөк транспортын һәм тагылмаларны, шулай ук башка махсус техниканы (тракторлар, үйөрешле машиналар)милекче ихатасыннан яки транспорт чараларын урнаштыру өчен махсус билгеләнгән оешма предприятиеләрнен территориясеннән читтә булган урыннарда, бистә эчендәге юл читләрендә, пляжларда, ял итү урыннарында, саклау зоналарында, яшелләндерелгән территорияләрдә калдыру

- куркыныч йөкләрне (бензин, газ) ташу өчен билгеләнгән махсус техника һәм куркыныч тудыручы башка техникага керү һәм туктау(йөк тияү һәм бушату, билгеләнгән урыннарына баручы транзит юлларыннан тыш,,).

6. Рөхсәтсез урыннарда калдыклар ташлаган затлар үз акчалары хисабына әлеге территорияне чистарталар һәм жыештыралар, ә кирәк булганда - жир кишәрлеген рекультивациялиләр.

20 тәулек эчендә мондый зат табылмаган булса, калдыкларны жыю һәм территорияләрне рекультивацияләү әлеге территорияне жыештыру өчен җаваплы оешмалар тарафыннан башкарыла.

7. Билгеләнгән тәртиптә әлеге эшләр өчен бирелмәгән һәм муниципаль милектә булган жир кишәрлекләрендә (территорияләрдә) барлыкка килгән чүплекләрне бетерү эше вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

8. Машиналар йөри торган юллар бөтен кинлегенә төрле төрдәге пычрактан арындырылган һәм тулысынча чистартылган булырга тиеш. Җайга салу линияләре белән билгеләнгән күчеш, резерв полосалар ком һәм вак чүп-чарлардан даими рәвештә чистартылырга тиеш. Машиналар йөри торган юл өлешен юу вакытында су агымы белән тротуарларга, газоннарга, жәмәгать транспортын көтү тукталышларына, бина фасадларына, сәүдә объектларына һәм башка объектларга якын урнашкан урыннарга чүпләрне юып төшерү рөхсәт ителми.

9. Юл буенда урнашкан чүп савытлары көненә бер тапкырдан да ким булмыйча, тукталыш мәйданчыкларында көнгә ике тапкыр чистартыла.

10. Ваклап сату базарлары (алга таба - базар) һәм аның янәшәсендәге территориядә төп жыештыру эшләре базар ябылганнан соң башкарыла. Көндөз каты көнкүреш калдыклары белән тулган чүп савытларын чистарту эшләре башкарыла. Елның жәйге чорында базар территориясендә мәжбүри рәвештә атнага бер тапкыр дымлы жыештыру башкарыла.

Базар территориясендә һәм аның янында урнашкан оешмаларга, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләренә, киоскларга, сәүдә палаткаларына һәм павильоннарга, көнкүреш калдыкларын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә килешү төзмичә генә, эшчәнлек алып барырга рөхсәт ителми.

Башка сәүдә мәйданчыкларын, стационар булмаган ваклап сату чөлтәре, социаль-мәдәни билгеләнештәге объектлар территорияләрен жыештыру, елның жылы вакытында, алар ябылганнан соң, мәжбүри алдан су сибеп башкарыла. Жыештыру эшләре көн дәвамында да башкарыла. Көндәлек көнкүреш калдыкларын даими чыгару тәэмин ителә.

Билгеләнмәгән урыннарда сәүдә итү тыела.

Урам сәүдәсе, шул исәптән сезонлы сәүдә, жирле үзидарә органнары белән килешү шарты белән махсус билгеләнгән урыннарда гына рөхсәт ителә.

Сезонлы сәүдә тәмамланганнан соң урамнарда, мәйданнарда һәм башка урыннарда күчмә арбалар, эржәләр, башка сәүдә жиһазлары һәм сәүдәдән соң чистартылмаган территорияне калдыру тыела.

11. Ял итү һәм кешеләр күпләп жыела торган барлык территорияләр дә, пляжлардан тыш, каты катламлы өслек яки үлән һәм яшел үсентеләр үскән жир булырга тиеш;

Кешеләр күпләп йөри һәм ял итә торган урыннарда жиһазландырылган һәм эшли торган бәдрәф кабиналары урнаштырылырга һәм алар бәдрәфләренә урнаштыру һәм карап тоту таләпләренә җавап бирергә тиеш.

Ял итү һәм кешеләр күпләп жыела торган урыннарның территорияләрендә яшелләндерү участкаларын чәчәк түтәлләре, газоннар, аерым, төркөмләп, рәтләп утыртылган үсентеләр һәм яшелләндерүнең башка мобиль формалары рәвешендә проектларга кирәк;

Каты көнкүрөш калдыкларын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә килешү төзмичә пляж ачу рөхсәт ителми.

Ял итү урыннары территорияләрендә яки кешеләр күпләп жыела торган урыннарда урнашкан фонтаннар, буалар, елга ярлары, пычранган саен, чистартылырга тиеш.

12. Халык күпләп ял итә торган урыннарның территорияләрендә рөхсәт ителми:

- территорияне житештерү һәм куллану калдыклары белән пычратырга;
- автотранспорт чараларын юарга һәм ремонтларга, файдаланылган ягулык-майлау сыеклекларын агызырга;
- газоннарга, табигый һәм ясалма яшелләндерү объектларына зыян китерергә;
- кече архитектура формаларына зыян китерергә һәм аларны билгеләнгән урыннарыннан күчереп куярга;
- өстәлләрдә һәм эскәмия артларында утырырга;
- законсыз рәвештә автотранспорт чараларының түләүле парковкаларын оештырырга;
- стационар булмаган объектларны килешенүләрсез урнаштырырга;
- тротуарларның асфальт-бетон өслеген, якин-тирәдәге яшел зоналарның һәм территорияләрне төзекләндерүнең башка элементларының бөтенлеген бозарга;
- каты көнкүрөш калдыкларын, идарәче оешмалар белән калдыкларны урнаштыру турында килешү төзмичә, халыктан каты көнкүрөш калдыклары жыю өчен билгеләнгән контейнерларга салырга;
- тимер-бетон блоklar, баганалар, коймалар, шлагбаумнар һәм башка жайланмалар урнаштыру юлы белән тротуарларны рөхсәтсез капларга;
- учак кабызырга, шул исәптән ачык уттан файдалануны күздә тоткан чаралар үткәрергә, мангаллар һәм ачык ут ярдәмендә ризык әзерлү өчен башка жайланмалар кулланырга.

13. Йорт яны территориясен карап тоту үз эченә түбәндәгеләрне ала:

- даими жыештыру;
- кое капкачларын, коеларны, су юлларын, ябык су агу торбаларын ремонтлау һәм чистарту.
- инженерлык челтәрләренең күзәтү коеларына, янгын вакытында су белән тәэмин итү чыганакларына (гидрантларга, сулыкларга һәм башкаларга) тоткарлыксыз якин килү мөмкинлеген тәэмин итү;
- каты көнкүрөш һәм зур габаритлы калдыкларны жыю һәм чыгару;
- яшелләндерү һәм утыртылган яшел үсентеләрне карап тору;
- кече архитектура формаларын карап тору, чираттагы һәм капитал ремонт ясау.

Күп фатирлы йортның йорт яны территориясен (алга таба - йорт яны территориясе) түбәндәге тәртиптә жыештырылырга тиеш: тротуарларны, жаяулар юлларын (бозлавык һәм тайгак булган очракта - ком сибү), ә аннары ишегалды территорияләрен жыештыру.

Идарәче оешмалар түбәндәгеләрен тәэмин итәләр:

- йорт яны территорияләрен атна саен һәм көн давамында чистарту – чисталык саклау;

- каты көнкүрөш калдыктары өчөн контейнерлар урнаштыру;
- расланган график нигезендө каты көнкүрөш һәм зур габаритлы калдыктарны чыгару;
- контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер майданчыктарын, аларга керү урыннарын чисталыкта һәм төзөк хәлдә тоту;
- подъездларга керү юлларында эскәмияләр, чүп савытлары кую;
- территорияне сезонлы эксплуатациялөүгә эзерлөү, шул исәптән канауларны чистартып тоту, кар суларын люкларга агуны тәмин итү;
- тайгак урыннарны комлы катнашмалар белән эшкөртү;
- яшел үсентеләрне һәм газоннарны саклау, квалификацияле карау;
- тышкы яктырту чараларының төзөклөгөн һәм караңгы төшү белән аларның кабызылуын тәмин итү
- яшел үсентеләрнең сакланышын һәм бөтөнлеген тәмин итү;
- жәй көнө һәм һава шартларында коры булганда газоннарга, чөчөк түтәлләренә, агачларга һәм куакларга су сибү;
- яңа агачлар һәм куаклар утырту.

14. Йорт яны территориясендө рөхсәт ителми:

- яфракларны, калдыктарның теләсә нинди төрлөрөн һәм чүп-чарны яндыру;
- хужалык майданыннан читтә керләр, киём-салым, келәмнәр һәм башка предметларны элү;
- контейнер майданчыктарына керү юлларын каплау;
- урам һәм юлларның машиналар йөри торган өлөшөнә, тротуарларга, газоннарга һәм яшел зоналарга контейнерлар (бункерлар) кую;
- йорт яны территорияләренә коймаларын үз белдегә белән урнаштыру;
- йорт ишегалларын үзгөртөп төзү;
- йорт яны территориясен көнкүрөш һәм төзөлөш калдыктары, төзөлөш материаллары, шлак, башка житештерү калдыктары белән чүплөү;
- юбындык суларны, калдыктарны һәм чүпне түгү;
- транспорт чаралары өчөн түлөүлө стоянкалар ясау;
- автомашиналары юу, ягулык һәм май түгү;
- кешеләр сәламәтлегенә һәм әйләнә тирә мохиткә тискәре йогынты ясып торган эшләр эшлөү;
- сөүдә һәм жәмәгать туклануы предприятиеләрен урнаштыру;
- учак кабызу, шул исәптән ачык уттан файдалануны күздә тоткан чаралар үткөрү, мангаллар һәм ачык ут ярдәмендә ризык эзерлөү өчөн башка жайланмалар куллану;
- яшелләндерелгән территорияләрдә, балалар, спорт һәм хужалык майданчыктарында, елның фасылына карамастан, әлегә территорияләрдә эшләрне башкару аеруча кирәкле булган очрактардан тыш, торгызу эшләрен мәжбүри үткөрү шарты белән транспорт чараларын, шул исәптән сүтелгәннәрен (ватыктарын) кую.

15. Йорт яны территориясен яшелләндергәндө йорт диварларынан алып ябалдашы 5 метрлы агачларга кадәр аралык 5 метрдан да ким булмаска тиешлеген онытмаска кирәк. Зуррак агачлар өчөн әлегә аралык 5 метрдан күбрәк, куаклар өчөн

1,5 метр булырга тиеш. Куакларның биекlege беренче каттагы тэрэзэлэрнең аскы өлешеннән артмаска тиеш

16. Йорт подъездлары каршындагы майданчыклар, машиналар һәм жәяүлеләр йөри торган юллар каты өслекле булырга тиеш Каты өслек урнаштырылганда кар һәм янгыр сулары агу мөмкинlege каралырга тиеш.

17. Торак йортларда урнаштырылган жәмәгать билгеләнешендәге биналарда йортның торак өлешеннән изоляцияләнган керү юллары булырга тиеш, шул ук вакытта персонал транспортын калдыру урыны ишегалды территориясеннән читтә урнашырга тиеш.

Х. Жирлек территориясен яшеллөндерүгә гомуми таләпләр.

1. Яшел үсентеләр территорияне төзеклөндерүнең мәжбүри элементы булып тора. Жирлек территориясендә яшеллөндерүнең ике төре кулланылырга мөмкин: стационар - үсемлекләрне грунтка утырту һәм мобиль - үсемлекләрне махсус күчмә савытларга (контейнерлар, вазоннар һәм башкаларга) утырту.

2. Яшеллөндерү объектларында башкарылган эшләргә таләпләр:

- яшеллөндерү объектлары янында төзелеш майданчыкларын оештырганда, киртәләр кую, түбән ботакларны һәм киң ябалашларны кисү, агач кәүсәләрен бәйләү юлы белән беррәттән саклагыч чаралар да күрергә кирәк;

- территорияне вертикаль планлаштыру, жир асты коммуникацияләре салу, юлларны һәм тротуарларны төзеклөндерү яшеллөндерү эшләре башланыр алдыннан төгәлләнергә тиеш;

- туфрак катламын бозуга бәйле ремонт, төзелеш һәм башка эшләр башкарганда туфракның ундырышлы катламын салдырырга һәм сакларга кирәк, эшләр тәмамланганнан соң бозылган жир участкаларын һәм яшеллекне торгызырга кирәк;

- яфрактарны һәм үләннәрне киләчәктә компостлау яки билгеләнгән тәртиптә түгү шарты белән өемнәргә жыярга кирәк;

- транспорт чаралары узуга комачаулаучы объектны саклау элементларын, бортның биекlege 0,5 метрдан артмаган декоратив коймалар яки 0,5 метрдан артмаган биеклектәге баганалар, урнаштыру.

3. Яшел үсентеләрнең хужалары:

- яшел үсентеләрне саклауны һәм квалификацияле карауны тәэмин итәләр;

- жәй көне һәм һава шартлары коры булганда газоннарга, чәчәк түтәлләренә, агачларга һәм куакларга су сибәләр;

- яңа агачлар һәм куаклар утырталар һәм күчереп утырталар;

- яшеллөндерү объектларында сулыклар булган очракта аларны чисталыкта тоталар һәм 10 елга бер тапкырдан да ким булмаган капитал чистарту эшләре үткәрәләр.

4. Яшеллөндерелгән территорияләрдә түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

- яшеллөндерү эшчәнлеген тәэмин итү һәм аларга хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән төзелешләрдән тыш башка төзелешләр урнаштыру;

- үз белдегең белән агач һәм куак утырту яки кисү, газоннарны һәм чәчәк түтәлләрен юк итү;

- ял итү һәм уеннар уйнау өчен паркларның мемориаль зоналары газоннарында, гомуми файдаланудагы яшелләндерү объектлары булган бульварларда тукталу;
- кышкы уеннар өчен махсус билгеләнгән урыннардан читтә урнашкан яшелләндерү объектларында чаңгыда һәм чаналарда шуу;
- бу урыннарны бакча буларак казу;
- газоннарда һәм чәчәк түтәлләрендә йорт хайваннарын йөрөтү;
- яфрактарны, үләнне, ботакларны яндыру, шулай ук аларны су агу юлларына һәм башка сууткәргеч жайланмаларга салу;
- себереп алынган чүпне газоннарда чәчеп салу;
- учак кабызу, шул исәптән ачык уттан файдалануны күздә тоткан чаралар үткөрү, мангаллар һәм ачык ут ярдәмендә ризык эзерлү өчен башка жайланмалар куллану;
- агачларны кисеп аларга механик зәрәхәтләр ясау;
- агачларның тамырларын кәүсәсеннән 1,5 метрдан якин ераклыкта ачу һәм агачларның тамыр муенткларын жир яки төзелеш калдыклары белән күмү;

XI. Сулыкларны тотуга гомуми таләпләр

1. Сулыкларны тоту территория хужалары һәм су балансын тотучылар тарафыннан башкарыла.

2. Сулыкларда түбәндәгеләр тыела:

- чүпләү, пычрату яки су юлларында буалар ясау;
- юынтык сулар, сәнәгать калдыклары һәм башка калдыклар белән пычрату.

3. Сулык территорияләрендә түбәндәгеләр тыела:

- автотранспорт юу;
- мал көтүе көтү;
- керләр юу.

4. Пляж территорияләре билгеләнгән санитар нормаларга һәм кагыйдәләргә туры килергә тиеш.

Коену сезоны башланганчы пляжлар санитар эпидемиология күзәтчелеге өлкәсендәге вәкаләтле дәүләт органы һәм Татарстан Республикасының аз сыешлы суднолар буенча дәүләт инспекциясе (сулыкны суднолар йөртү максатлары өчен куллану очрагында) тарафыннан карап тикшерелергә һәм файдалануга тапшырылырга тиеш.

Пляж территорияләре коткару чаралары, бәдрәфләр, медицина пунктлары, чүп-чар жыю урналары, пляж жиһазлары (күлэгәлүче корымалар, киенеп чишенү урыннары, ятаклар һәм башкалар) белән жиһазландырылырга тиеш.

5. Төзекләнדרү эшләренә жәлеп ителгәнтехникадан һәм авария-коткару хезмәтләренәтехникасыннан тыш, пляж территориясенә транспорт чараларына керү тыела.

XII. Йорт хайваннарын, терлекләренә, кош-кортларны тоту тәртибе турында.

1. Йорт һәм авыл хужалыгы хайваннарын тоту, федераль һәм республика законнары таләпләре нигезендә, аларның хужалары тарафыннан гамәлгә ашырылырга тиеш.
2. Авыл жирлегендә яшәүчеләргә авыл хужалыгы терлекләрен (сыер, сарык, кәжә, дуңгызлар һәм башкаларны) һәм кошларны йорт яны участкалары булган шәхси торак йортлар территорияләрендә тоту рөхсәт ителә.
3. Йорт хайваннарын авыл жирлеге башкарма комитеты карары белән билгеләнгән урыннарда көтү рөхсәт ителә.
Торак пунктларның урамнарында терлекләрен йөрөткән мал хужалары хайваннарның яшел үсентеләргә, чит милеккә китергән зыяннарын гамәлдәге законнар белән билгеләнгән тәртиптә каплайлар.
Терлекләрен авыл хужалыгы предприятиеләренең авыл хужалыгы жирләрендәге йөрөткән өчен, аларның хужалары чөчүлекләргә килгән зыянны гамәлдәге законнар белән билгеләнгән тәртиптә каплайлар.
4. Жәмәгать урыннарында көтүчеләрдән башка йөргән күзәтүчесез хайваннар тотылырга һәм ябып куелырга тиеш.
Хайваннары аулаганда (тотканда) гуманлык нормаларын үтәргә кирәк.

XII. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чараларына гомуми таләпләр

1. Тышкы мәгълүмат чаралары, учреждениеләрнең атамалары һәм эш вакытлары күрсәтелгәннән соң тыш, вәкаләтле орган белән килешкән паспорт нигезендә урнаштырыла һәм эксплуатацияләнә.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чараларының хужалары аларның тиешле халәттә булуын тәмин итәләр, Тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштыру урыннарын үз вакытында ремонтлайлар һәм жыештыралар.

Тышкы реклама һәм мәгълүматны урнаштыру чараларын реклама яки мәгълүмати хәбәр урнаштырмыйча торгызу һәм эксплуатацияләү, мәгълүмат кырына зыян китерү, шулай ук тышкы реклама яки мәгълүматны полиэтилен пленка һәм башка материаллар белән каплау, ябыштырып кую рөхсәт ителми.

Реклама яки мәгълүмати конструкциянең хужасы территорияне төзекләндерү эшен һәм (яки) фасадның тышкы кыяфәтен монтаждауны (демонтажны) өч тәүлек эчендә башкара.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары, аларның фундамен блогы булган очракта, фундамент блогы белән бергә сүтеп алынырга тиеш.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштырганда корылмаларга һәм объектларның бизәлешенә зыян китерү, шулай ук аларның бөтенлеген, ныклығын һәм тотрыклылыгын киметү рөхсәт ителми.

Тышкы мәгълүмат чаралары типлаштырылган һәм индивидуаль итеп ясалган булырга мөмкин, ләкин алар Россия Федерациясенең дәүләт теле һәм Татарстан Республикасының дәүләт телләре турындагы закон таләпләренә туры килергә тиеш.

2. Тышкы мәгълүмат чараларын урнаштыру рөхсәт ителми:

- аерым торучы конструкцияләр рәвешендә индивидуаль яки күпфатирлы торак йортлар территориясендә;
- бинадагы тәрәзә уемнарын, витриналарның пыяласын, тәрәзәләрне томаларлак итеп;
- адреслы атрибутиканы (урам исемнәрен һәм йорт номерларын күрсәтүче билгеләрне) капларлак итеп ;
- мәгълүмат кырының гомуми мәйданыннан 10% тан артык булган урында, коймаларда яки биналардагы элмә такталар рәвешендәге модульле конструкцияләр, шулай ук щит һәм витрина рәвешендәге конструкцияләрдән тыш, «Кулланучылар хокукларын яклау турында» Федераль законның 9 матдәсе нигезендә мәжбүри булмаган мәгълүматны (оешманың фирма исемен (исемен), аның урнашу урыны (адресы) һәм эш режимы турында мәгълүматны), аерым алганда, товарлар һәм хезмәтләр исемлеге, биналарны арендау, сату турында мәгълүматны урнаштыру;
- тексттан башка гына сурәتلәрне үз эченә алган мәгълүмат урнаштыру;
- фасадның төсе, архитектур фоны белән ярашмаучы;
- бер үк төрле мәгълүмати конструкцияләрне кулланып, кабатланучы мәгълүматларны, түбәндәгеләрне исәпкә алмыйча:
- Россия Федерациясе дәүләт теле һәм Татарстан Республикасы дәүләт телләре турындагы закон таләпләрен үтәү нигезендә башкарылган мәгълүмат;
- берничә урам киселешендә яки ике урамнар арасында урнашкан территориядә урнашкан бина фасадларының һәрберсендә урнаштырылган мәгълүмат;
- автозаправка станцияләре фасадларында урнаштырылган мәгълүмат;
- жемелдәвек утлар кулланып эшләнгән;
- телефон номерлары, сайтлар, электрон почта адреслары күрсәтелгән.

XIV. Коммуникацияләрне төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләрне үткәргә төп таләпләр

1. Жирлек территориясен төзекләндерү белән бәйле жир, төзелеш һәм ремонт эшләрне оештыру һәм үткәргү, жир эшләрне башкаруга ордерны рәсмиләштерү һәм алу, жирлек Башкарма комитетының хокукый актларында билгеләнгән таләпләр нигезендә гамәлгә ашырыла.
2. Элек утыртылган яшел үсентеләрне казып алырга яки күчереп утыртырга кирәк булса, билгеләнгән тәртиптә жирлек башкарма комитеты карарын рәсмиләштерергә һәм яшел үсентеләрне казып алырга яки күчереп утыртырга кирәк.
3. Жирлек буенча хәрәкәтне вакытлыча чикләү яки туктату, юлның ике ягыннан да заказчылар һәм эшләрне башкаручылар, төгәлләү сроклары, эшләр башкарылган урыннарны әйләнеп узарга мөмкин булган маршрутлар күрсәтелгән мәгълүматларны үз эченә алган, мәгълүмати щитларне мәжбүри урнаштыру шарты белән, жирлек Башкарма комитетының вәкаләтле органы тарафыннан бирелгән рөхсәт нигезендә гамәлгә ашырыла. Күрсәтелгән щитның формасы һәм эчтәлеге рөхсәт бирү буенча муниципаль хезмәт күрсәтүнең тиешле административ регламенты белән билгеләнә.

4. Гамэлдэн чыккан ордерлар нигезендә төзелешләрдә, ремонт эшләрендә, коммуникацияларне төзөгәндә үткәрелгән жир эшләре рөхсәтсез дип таныла.

XV. Бина һәм корылма (алардагы бүлмәләр) милекчеләренен якын тирә территорияне төзекләндерүдә катнашу тәртибе

1. Жирлек территорияләренен тиешле санитар торышын тәэмин итү, әйләнә-тирә мохитне пычратудан саклау һәм яклау чараларын тормышка ашыру максатыннан, аларны жыештыру һәм санитар халәтен тиешле дәрәжәдә тоту өчен хужалык итүче субъектларга һәм физик затларга әйләнә-тирә территорияләр беркетелә.

2. Территорияләрне (жир кишәрлекләрен) жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту буенча эшләрне башкару, законда яки килешүдә башка затлар булмаса, оештыру-хокукый формалары нинди булуына бәйсез рәвештә, физик һәм юридик затларга йөкләнә:

- идарәче оешмалар - күп фатирлы йортларның йорт яны территориясен, шулай ук төп фасадка кадәр 5 метр радиуста яки урамның машиналар йөри торган өлешенә кадәр күп фатирлы йорт территориясе каршындагы жир участогын (объект юл буенда урнашкан очракта);

- социаль өлкә учреждениеләре (мәктәпләр, мәктәпкчә белем бирү учреждениеләре, мәдәният, сәламәтлек саклау, физкультура һәм спорт учреждениеләре) – бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территорияләрне, шулай ук төп фасад каршындагы жир участогыннан 10 метр радиуста урнашкан территорияне яисә урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр урынны (объект юл буенда урнашкан очракта), ә башка яктан - 10 метр радиуста;

- идарәче оешма белән килешү булмаган очракта, күпфатирлы торак йортлардагы кеше яшәми торган бүлмәләрне эксплуатациялүче затлар, эксплуатациягә алынган бүлмәләрнең бөтен озынлыгында, киңлеге - 10 м итеп яисә юл бордюрына кадәр урынным (объект юл буенда урнашкан очракта) тирә-юньне жыештыралар;

- сәнәгать предприятиеләре һәм төрле милек формасындагы оешмалар – үз объектларына керү юлларын, тротуарларны, алар янындагы коймаларны, санитар-сак зоналарын жыештыралар. Предприятиеләрнең санитар-сак зоналары гамәлдәге санитар кагыйдәләр һәм нормаларның таләпләренә туры китереп билгеләнә;

- төзүче оешма – төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре нигезендә, төзелеш майданчыкларының якын-тирә территорияләрен 50 м радиуста һәм аларга керү юлларын 50 м радиуста;

- торак йортларның хужалары – бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә (яки жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, гамәлдәге чиге буенча) һәм йорт каршындагы территорияне 5 м ераклыкта яки урамның машиналар йөри торган өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

- стационар булмаган объектлар (лотоклар, киосклар, павильоннар һәм башка стационар булмаган сәүдә объектлары) һәм сезонлы кафе хужалары – жир кишәрлеге объектын урнаштыру өчен бирелгән территория һәм тышкы чикләрдән

10 м ераклыкта һәм урамның машиналар йөри торган өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

- базарларның идарәче компанияләре, сәүдә һәм жәмәгать туклануы оешмалары (рестораннар, кафе, кибетләр) – бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территорияләрне һәм кишәрлектән читтә 50 м радиустагы якин тирә территорияне һәм урамның машиналар йөри торган өлешенә кадәр урынны (объект юл буенда урнашкан очракта);

- биналарның, корылмаларның милекчеләре яки башка хокук ияләре – бина, корылма яки бирелгән жир кишәрлеге чикләре буйлап һәм кишәрлек чикләреннән 10 м радиуста урнашкан якин-тирә территория һәм урамның машиналар йөри торган өлешенә кадәр урынны (объект юл буенда урнашкан очракта);

- автомобиль юлына бүлеп бирелгән полоса чикләрендә һәм башка жир кишәрлекләрендә урнашкан ягулык салу станцияләре – бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территория һәм участок чикләреннән 50 м радиуста булган якин-тирә территорияне һәм урамның машиналар йөри торган өлешенә кадәр урынны;

- гражданнарның бакчачылык, яшелчәчелек һәм коммерцияле булмаган дача берләшмәләре – бирелгән жир кишәрлеге территориясен һәм участок чикләреннән 10 м радиуста булган якин-тирә территорияне һәм урамның машиналар йөри торган өлешенә кадәр урынны (объект юл буенда урнашкан очракта);

- жирләү урыннары – бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә һәм участок чикләреннән 10 м радиуста булган якин-тирә территорияне;

- гомуми файдаланудагы территорияләр – бурычлар вәкаләтле органнарга йөкләнә;

- жир кишәрлекләренә хокуклары булган затлар – бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территорияләрне (яки жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, гамәлдәге чиге буенча) һәм жир кишәрлегенең тышкы чикләреннән 5 м ераклыкта урнашкан территорияне һәм урамның машиналар йөри торган өлешенә кадәр урынны (объект юл буенда урнашкан очракта);

XV. Кагыйдәләрнең үтәлешен контрольдә тоту

1. Физик, юридик һәм вазыйфаи затлар авыл жирлеге территориясен төзекләндерү буенча әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән таләпләрне үтәүне тәэмин итәләр.

2. Әлеге кагыйдәләрне бозган өчен административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә (федераль законнарда һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукий актларында каралган нормаларны һәм кагыйдәләрне үз эченә алган, аларны үтәмәгән өчен административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе Кодексы нигезендә жаваплылык билгеләнгән нигезләмәләрдән тыш) жаваплылыкка тартыла.

3. Төзекләндерү өлкәсендәге закон таләпләрен һәм муниципаль хокукий

актларны үтэмэгэн яки тиешенчә үтэмэгэн өчен жаваплылыкка тарту әлеге таләпләрне үтәүдән һәм җибәрелгән житешсезлекләрне төзәтүдән азат итми.